

Sándor Klára

20

A hun – magyar rokonságról

A magyar közgondolkodásban ismét egyre inkább jelen van az a nézet, hogy a magyarok a hunok utódai. Ennek csak részben oka, hogy az „alternatívának” nevezett – valójában laikus, sokszor dilettáns – elméletek terjedése az információs társadalomban könnyebb, mint korábban bármikor. A másik ok az, hogy a magyar eredettudatnak a művészetekből, elsősorban a szépirodalomból merítő részében folytonosan jelen volt és van a hun–magyar rokonság gondolata, azt követően is, hogy a 19. század derekán kikerült a tudományos nézetek közül – bár addig ott is széles körben elfogadottnak számított.

A hunok állama, mint minden nomád törzsszövetség, sokféle nyelvű és kultúrájú etnikumból állt. Egyes törzsek kettészakadva akár más-más szövetséghez is csatlakozhattak, és egy új szövetséget a szomszédos népek gyakran a korábban ugyanazon a területen élt nomád szövetség nevével jelöltek. A hunok központi táborát Attila idején a magyar Alföld déli részén volt, de mikor a nagykirály halála (453) után a hunok korábbi szövetségesei súlyos vereséget mértek rájuk, a hunok keletre vonultak vissza. A keletre visszavándorló hunok önálló etnikumként csak néhány évtizedig maradtak meg, aztán minden bizonnyal beolvadtak az egymást követő török törzsszövetségekbe, mert saját néven később már nem említik őket. Így a több mint négyszáz évvel később a Kárpát-medencébe érkező magyarok hunokat már nem találhattak itt.

De hogyan vált akkor a magyar eredettudat részévé a csodaszarvas mondája? Miért tűnik úgy, hogy az Árpád-házi királyok úgy tudták, Attilától származnak, miért vonul végig a hun–magyar azonosság hagyománya a krónikáinkon, és miért nevezték a nyugati források is hunoknak a magyarokat? Igaz-e, hogy a Kárpát-medencében találtak hun írásos emlékeket, hogy az egykori hun írásnak az utóda a székely ábécé, illetve hogy az Iszfaháni kódex is bizonyítja, hogy a hun nyelv azonos volt a magyarral?

A csodaszarvas mondáját és a hunhagyomány többi elemét (például Attila temetésének vagy az isteni kardnak a mondáját) érdemes szétválasztanunk, noha mi már együtt ismerjük meg őket az általános iskolai olvasókönyvekből, és együtt szerepelnek Kézai Simonnak, IV. László papjának 13. század végi krónikájában is.

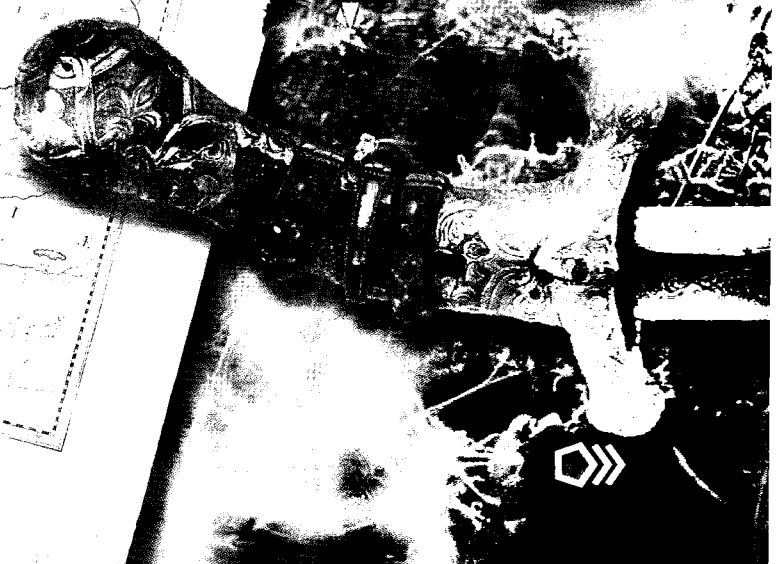
A magyar krónikákban meglévő változat szerint egy szarvas a Meótisz (Azóvi-tenger) mocsaraiba vezette Hunort és Magort, a vadászaton lévő fivéreket. A Meótisz Perzsiával volt határos, és ha a magyarok a szomszédos pusztába mentek ki, akkor egy Belár nevezetű úr földjére jutottak, az ő fiainak feleségeit találták ott férjeik nélkül, s köztük volt az alán fejedelem két leánya is. A nőket elrabolták, feleségükké tették, ebből a nászból származik a hun és a magyar nép, az alapító atyák, Hunor és Magor után elnevezve.

Az új hazát mutató csodaszarvasra vadászó fivérek legendája nagyon hasonló változatban szerepel a hunok történetét lejegyző 6. századi történetírónál, Jordanesnél, s bár Kézai ismerte a gót szerző munkáját, a csodaszarvas legendáját valószínűleg nem (csak) onnan vette, hanem a magyar néphagyományból is ismerhette. A mondának ugyanis vannak olyan elemei, amelyek nem származhatnak a Jordanes által közvetített nyugati hagyományból: Belár (azaz a bolgárok) említése, a testvérek neve, a Hunor és a Magor, amelyek valódi népvneket őriznek. A *Magor* valóban a magyar népnév változata, a *Hunor* azonban eredetileg valószínűleg *Onur* lehetett, s a magyarokkal a honfoglalás előtt nagyon szoros kapcsolatba került

A Meótisz vidéke régi térképen

Attila karta

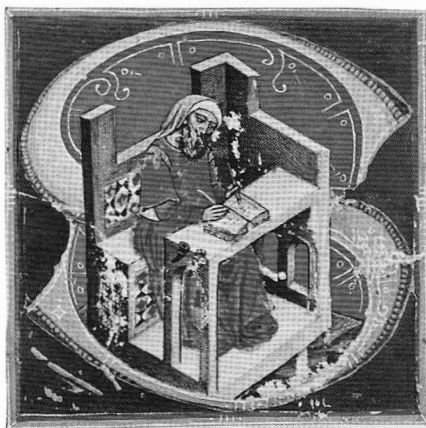

török *onogurok* nevéből származik. (Ugyanebből a népnévből származik a magyarok Európában elterjedt neve, az *ungar, hungarus* is.) A monda tehát nem a hun–magyar, hanem a magyar–onogur szövetség emlékét őrizte meg. A csodaszarvast üldöző testvérek történetét a magyarok már jóval a honfoglalás előtt is ismerhették, hiszen egész Euráziában elterjedt volt, ismerték többek között az irániak, hunok, törökök, mongolok, lappok, vogulok. A mondának az az eleme, hogy az üldözés után az elcsalogatott testvérek két testvérnép ösévé váltak, kimutatható más finnugor és török nyelveket beszélő népeknél is.

Kézai Simon tehát vélhetően az ősi néphagyományból emelte be művébe a szarvas vezetésével új hazára lelt testvérpár meséjét, de már ő változtatta át a hun–magyar rokonság bizonyítékává az általa megalkotott huntörténetben. A korábbi krónikákban még nem szerepelt, hogy a magyarok a hunok utódai. Anonymus csak az uralkodóházat származtatta Attilától, Kézai viszont a köznemességet is: nála nem pusztán Attila a magyar királyok őse, hanem a hun nép is a magyar nép elődje. Részletesen előadta a hunok történetét, honfoglaló harcaikat, és ez után következik a „második” magyar honfoglalás. A huntörténet szereplőit Kézai magyar neveket látta el, a későbbi történelmi eseményeket és neveket szabadon helyezte vissza Attila korába. Sokféle forrást használt a huntörténet megalkotásához: a hunokról tudósító forrásokat, német, franciaországi és itáliai hunlegendákat, és azokat a hunokhoz kapcsolódó mondákat, amelyek szülőföldjén, a Duna túl közép-ső részén egyes dombokhoz, tárgyakhoz, romokhoz fűződtek. A Kézait követő krónikák már mind a hunok történetével kezdik a magyarok történetét, de nemcsak a krónikások vették át Kézai huntörténetét, hanem ez lett Werbőczy István joggyűjteményének, a Hármaskönyvnek az alapja, minthogy erre hivatkozva lehetett a nemesség kiváltságait legitimálni.

A nyugati történeti irodalomban már a 10. századtól összekapcsolták a hunokat és a magyarokat – a 9. században és a 10. század első felében a nyugati szerzők a magyarokról még azt írták, hogy újabb veszélyes „szkíta” – ez itt pusztán annyit jelent, hogy „lovas-nomád” – nép jelent meg Európában, amelyet *ungrinak* vagy *türknek* neveznek. A hunokkal az ismert források közül először a modenai Szent Geminián legendájának szerzője (910 előtt halt meg) azonosította a magyarokat. A legenda szerzője vélhetően azt az imát értette félre, amellyel a hagyomány szerint a magyaroktól rettegő modenaiak könyörögtek Istenhez, hogy védje meg őket a magyaroktól, ahogy régen megmentette őket a hunok fegyvereitől.

A 10. század második felétől kezdve aztán több forrásban is azonosnak tekintették a hunokat és a magyarokat, de ekkor még az uralkodó hagyomány a magyarokat az avarok utódainak tartotta. A 11. századtól egyre több nyugati krónikás vélte a magyarokat a hunok utódainak, a 12. századra ez vált a legszélesebb körben elterjedt nézetté. A kezdeti (10. századi)

Krónikás a Képes Krónikából

Dunc dencu galca quanda hufle: i illaz qnto magis deferebat tanto maiori claritate refulsisse fabulant. In hoc quidez plio ex huns qdraginta milia: necno illoz capitanci: bela:keme: i kady cha cecidisse dicunt. quoz tandé capitancioz cadauera ipfi huni ad statua memorata demulsi: i ibide p digne tradidit sepulture. Quán aui romano de exercitu coimeit. p compro valit dicere nemo. sufficit tñ certamine in hoc tanta iplos cladez accepisse: q pampius illos ptra hunos pgregari nullus oino hoim pladere potuit.

Attila hun király Thuróczy János krónikájából

azonosításnak részben az volt az oka, hogy a magyarok ugyanott éltek, ahol egykor Attila tábora volt, szintén lovas-nomádok voltak, hasonló szokásokkal és harcmóddal, és szintén keletről érkeztek. Ráadásul a nevük is hasonlított: a *Hunnust* könnyű volt kapcsolatba hozni a magyarok európai nevével, a *Hungarusszal*. Hamarosan a magyarokat is „Isten ostorának” kezdték nevezni, mint korábban Attilát, támadásaikat pedig isteni büntetésnek tekintették, melyre Európa népei keresztényietlen életükkel szolgáltak rá.

A történészek többsége szerint az Árpád-házi királyok hagyománya, amely szerint az Árpádok Attila leszármazottai, szintén a nyugati, vélhetően a német hagyományból került Magyarországra. Az első írott forrás, amely Árpádot Attila utódának nevezi, a 12–13. század fordulójáról való *Gesta Hungarorum*, Anonymus munkája. Elképzelhető, hogy a Névtelen Jegyző már maga is a krónikás hagyományból merített, de szövegéből kiderül, hogy az utódlás hangsúlyozásával elsősorban az volt a célja, hogy a középkori jogszemléletnek megfelelően igazolja Árpád jogos jussát a Kárpát-medencére.

Vannak azonban más források, amelyek alapján sokáig úgy gondolták, hogy az Árpád-házi királyok ősei – azaz a honfoglaló magyarok vezérnemzetsége – már jóval korábban

is Attilától származtatták magukat. Az egyik bizonyítéknak azt a kardot tekintették, amelyet I. András király özvegye ajándékozott 1063-ban Nordheimi Ottó bajor hercegnek, merthogy e kadról Hersfeldi Lampert, tüüingiai bencés évkönyvíró úgy számolt be 1077 táján, hogy ez Attila kardja volt. (Jordanes örökölte meg azt a hun történetet, mely szerint a kardot egy pásztorfiú találta, s adta át Attilának, a hun fejedelem e kadról származtatta világhódító isteni küldetését.) A szóban forgó kard valójában honfoglalás kori magyar fejedelmi szablya volt, ma Bécsben őrzik, és ettől még természetesen kezelhették úgy a 11. századi királyi udvarban, mint az Atillától való származás bizonyítékát, de erre nincs bizonyíték: elképzelhető az is, hogy valójában csak a német krónikás kapcsolta össze a díszes ajándékot az Attila-történettel.

Hasonló gyanú merül fel azokkal a levelekkel kapcsolatban is, amelyeket II. Géza király húga, Zsófia hercegnő írt bátyjának Admontból 1146 és 1148 között: a levelekben fivérét nem egyszer „a hunok győzedelmes királya”-ként szólította meg. Ez a címzés azonban nemcsak a hercegnőtől származhatott, hanem a Zsófia leveleit letisztázó német szerzetestől is, hiszen német környezetben a 12. század közepén már egészen elterjedt nézet volt, hogy a magyarok a hunok utódai.

Ami pedig a hunok föltételezett írásbeliségét illeti: a Kárpát-medencei hunoktól nem maradtak fenn saját írással készített emlékek, de sokszor hiszik minden Kárpát-medencei leletre, hogy a hunok hagyatéka. Gyakran tekintik annak a 23 tárgyból álló nagyszentmiklósi kincset, a kincsen olvasható feliratokat pedig a hunok írásának. A kincs egyes darabjain egyrészt görög, másrészt valamilyen ismeretlen ábécével készült feliratok vannak, az utóbbiak egyelőre megfejtetlenek. A régészeti érvek szerint azonban nem a hunokhoz, hanem az avarokhoz köthető a lelet, és a legnagyobb valószínűséggel a 8. századból való.

A középkori magyar krónikások nyomán elterjedt vélemény szerint a székelyek a hunoktól „örökölték” fába rótt betűiket. Ezt a hagyományt először Mátyás történetírójának, Thuróczy Jánosnak a krónikájában olvashatjuk, a többi szerző az ő véleményét vette át. Thuróczy a székelyek hun eredetével és „tisztá erkölceivel” hozta összefüggésbe sajátos jeleiket, azaz szerinte a székelyek sok mindenben megőrizték az ősi szokásokat, megtartották őseik betűit is. A székely írásnak – akárcsak maguknak a székelyeknek – azonban szintén nincs köze a hunokhoz: az ábécé valójában több szakaszban alakult ki, a ma ismert emlékekben használt jelkészlete legkorábban a 13. században születhetett, alaprétege pedig valószínűleg a nyugati török írások családjába tartozik a Kazár Birodalom és a dunai bolgárok területein talált, illetve az avaroktól származó feliratok többféle írásával együtt. A közelebbi kapcsol-

OPUS TRIPARTITUM, JURIS CONSUEUDINARI INCLYTI REGNI HUNGARIÆ, PARTIUMQUE EIDEM ANNEXARUM,

Authore STEPHANO DE WERBÖCZ, &c.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,
DOMINO WLADISLAO,
DEI GRATIA
REGI HUNGARIÆ, & BOHEMIÆ, &c.&c.
DOMINO SUO CLEMENTISSIMO

Werböczy Hármaskönyve

latok egyelőre tisztázatlanok, mert az említett ábécéket még nem sikerült megfejteni.

A hunok nyelvéről egyébként nagyon keveset tudunk, mert a korabeli leírások csak igen kevés szót és személynevet öríttek meg, s azokat is más anyanyelvűek lejegyzéséből ismerjük. Annyi bizonyos, hogy a hun törzsszövetség soknyelvű volt, a vezértörzs nyelvéről pedig nagyon különböző vélemények születtek: sokan gondolják csuvasos típusú töröknek, más inkább az iráni szakárhoz közel állónak

véli, ismét mások szerint elképzelhető, hogy Attila törzse a szibériai ket (jenyiszeji osztják) nyelvet beszélte.

Nem segít az ún. „Iszfaháni kódex” sem – ez a híresztelések szerint 500, illetve 700 körül keletkezett örmény–hun szójegyzékeket tartalmazna, s amelyben a hun szavak jelentős része ugyanúgy hangzana, mint magyar megfelelőik –, mert ilyen emlék egyszerűen nem létezik. Az első híreket egy gyerekeknek készített kifestőkönyvben tették közzé róla, az ott írtak szerint a kódexet az iráni Iszfahánban őriznék, az örmény *Szurb Khács* („Szent Kereszt”) nevű kolostorban. Az eredeti kódexet azonban mind ez idáig senki sem láthatta, sohasem közöltek róla egyetlen képet sem, nincs megfelelő leírása. Nem is lehet: Iszfahánban nincs Szurb Khács nevű kolostor, és semmilyen bizonyíték nincs rá, hogy az Iszfaháni kódexnek nevezett „hun nyelvemlék” valóban létezne.

Mindezekkel együtt: Kézai Simon huntörténete nemcsak a történeti irodalomra volt nagy hatással, bőségesen merített belőle a magyar szépirodalom és képzőművészet is, a huntörténet elemei bekerültek a néphagyományba, és már a 18–19. századtól kezdve az iskolai tananyagba is. A magyar kultúra számos alkotása érthetetlen volna a hunhagyomány ismerete nélkül, és a magyar eredettudat alapja ma is a csodaszarvas monda. A hunhagyomány meghatározó részévé vált a magyar eredettudatnak, függetlenül attól, hogy történeti alapja nem volt – ez sokszor előfordul más népeknél is. Ezért természetesen fontos ismernünk, és fontos az is, hogy a hagyomány-nyá vált kulturális elemeket megkülönböztessük a föltárt történeti tényektől.

□ □ □

Részlet
Kézai Simon
krónikájából

Primus prima etiam in Hungaria
Ordo cum quadam illius, pater noster
res filios eius de unius foris delictis
et omnes ante
fueruntque deo etiam per illud
magis. Ex quo videtur
non solum deum de rebus ipse
per seipsum legem dedit, sed etiam

HATÁRTALAN

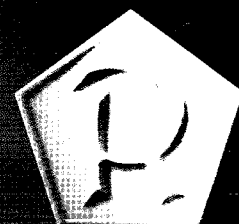
Régészet

ARCHEOLÓGIAI

MAGAZIN

I. évfolyam 1. szám - 2016

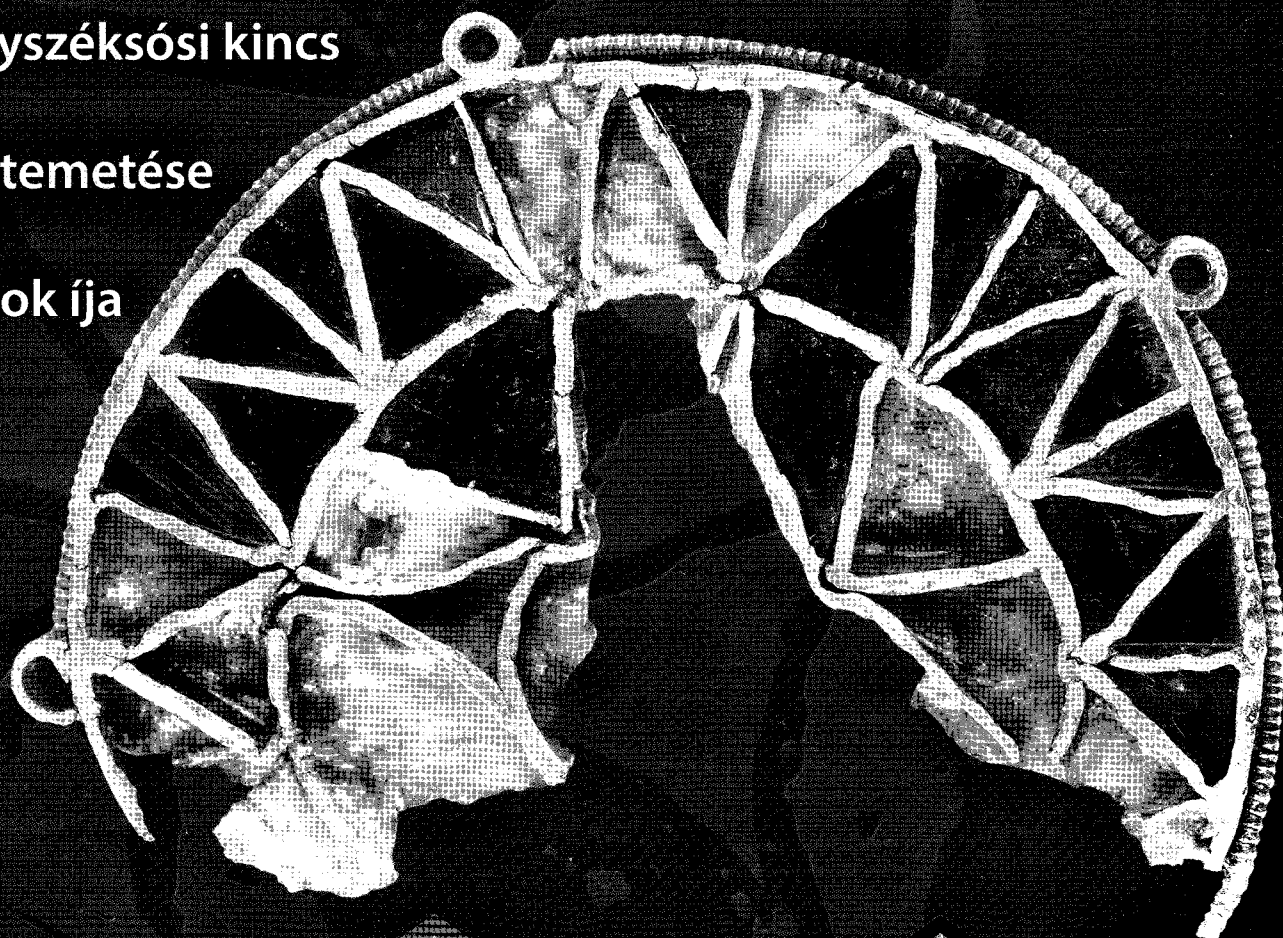
ára: 790 Ft
előfizetve: 650 Ft

www.hatartalanregeszett.hu

A HUNOK ARANYA

- ◆ Európa sötét árnyai - a hunok
- ◆ A nagyszéksői kincs
- ◆ Attila temetése
- ◆ A hunok íja

Utazás a
viklingekkel

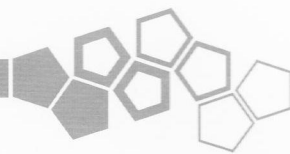

Kretai
anizsz

Kincsek
a trezorból

Határtalan régészet

Régészeti ismeretterjesztő magazin

Megjelenik: negyedévente

Ára: 790 Ft

Előfizetésben: 650 Ft

Főszerkesztő, szerkesztőségvezető
Felföldi Szabolcs

Szerkesztőségi referens, szakmai koordinátor

Bácsmegi Gábor

Tószegi György

Szerkesztők

F. Lajkó Orsolya

Varga Sándor

Képszerkesztő

Göbölös Mihály

Berta Adrián

Olvasószerkesztő, korrektor
Szél Katalin

Grafika, nyomdai előkészítés
Magyar Milán (Móra Ferenc Múzeum)

Szerkesztőség címe, elérhetőségei

Cím: 6720 Szeged, Roosevelt tér 1-3.

Telefon: 62/549-040

Fax: 62/549-049

E-mail: info@mfu.u-szeged.hu

A magazin hivatalos weboldala

www.hatartalanregeszeti.hu

A magazin Facebook oldala

www.facebook.com/hatartalanregeszeti

Kiadja

Móra Ferenc Múzeum, 6720 Szeged, Roosevelt tér 1-3.

Felélős kiadó

Fogas Ottó igazgató

Nyomdai kivitelezés

Generál Nyomda Kft., 6728 Szeged, Kollégiumi út 11/h

Felélős vezető
Hunyai Ágnes

Terjesztés

LAPKER Zrt. országos hálóján keresztül,
Relay, Inmedio üzletekben, hipermarketekben és
üzletláncokban, kiemelt postahivatalokban.

Terjesztés gondozása

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon/fax: +36 1 411 0491

E-mail: hirvilag.press@hirvilagpress.com

Előfizetésben terjeszti

Magyar Posta Zrt. hírlapüzletég

Hirdetéssel kapcsolatos információ
+36 30 521 6061

Terjesztéssel és előfizetéssel kapcsolatos információ
+36 30 521 6061

ISSN 1234-5678

Fogas Ottó
Felélős kiadó

Tarts velünk kedves Barátunk!

Légy a társunk, a kollégánk egy új kalandban! Van egy mondás, miszerint legalább egyszer mindenki régész akar lenni életében, de vannak olyanok, akik ezt idővel „kinövik”,

s olyanok is, akik sohasem. Ha ez igaz, akkor mindenki életében van egy olyan időszak, amikor eltűnt kincsek, rejtélyes romok, régi térképek – azaz a múlt emlékei – között képzelet el a jövőjét. Tudjuk persze, hogy nem lehet mindenkiből hivatásos archeológus, de miért ne válhatna néhány órára, egy-két napra bárkiből régész-nyomozó, tudós vagy felfedező, s miért ne mozgathatná meg a fantáziáját egy-egy új felfedezés, ásatás vagy tudományos probléma? Ülhetsz akár a vonaton, hasalhatasz otthon az ágyon, vagy napozhatsz közben a Balaton partján. A Határtalan RÉGÉSZET egy ilyen kalandra hív Téged! Célunk az, hogy ha csak egy rövid időre is, de szállj be egy olyan izgalmas játékba, amelyben lényegében mindenki részt vehet, legyen az lány vagy fiú, nő vagy férfi, általános vagy középiskolás, egyetemista vagy nyugdíjas, informatikus, orvos vagy autószerelő. Egy olyan játékba, amelynek legkézzelfoghatóbb célja a régmúlt minél teljesebb megismerése. A Határtalan RÉGÉSZET azonban nemcsak inspirálni akar vagy a tudásodat elmélyíteni, de szórakoztatni is.

Mára a múltat kutató régész alakja összefonódott a kalandokkal és a rejtélyekkel, így talán az sem véletlen, hogy a 20–21. század legnépszerűbb fiktív hősei között régészek egész sora található Indiana Jonestól egészen Lara Croftig, s Agatha Christie legnépszerűbb krimijeit is mezo-potámiai vagy éppen egyiptomi ásatási helyszíneken játszódnak. A régész kezében persze korántsem ostor vagy pisztoly forog a valóságban, hanem spakni és milliméterpapír, sőt ma már egyre inkább laptop és drón, de ez nem jelenti azt, hogy munkája kevésbé lenne izgalmas, mint a filmekben vagy a könyvekben. E tapintható népszerűség ellenére a magyar sajtópiacon máig nem született olyan nyomtatott ismeretterjesztő magazin, amelynek célja a nagyközönség kö-zérthető, élvezetes, s néha játékos, de szakmailag mindenképpen megalapozott tájékoztatása a régészet világáról, az aktuális felfedezésekről, ásatási és kutatási eredményekről vagy a leg-újabb kiállításokról. Az internet világában ugyanakkor rengeteg kontrollálatlan, fals információ, fantazmagória terjed régészeti leletekről, jelenségekről, különféle problémákról. Égető szükség van tehát egy olyan sajtótermékre, amely a legkiválóbb szakemberek mellett a legtehetségesebb fiatal régészgeneráció tollából kerül ki, de nem csupán a szakmabeliek, hanem az átlagolvasók számára is biztos kapaszkodót, háttérrel, hiteles tájékoztatást nyújt, mindezt friss, élvezetes formában, rengeteg képpel, térképpel, grafikával.

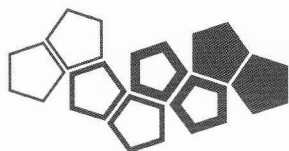
A Határtalan jelző magazinunk címében legalább három dolgot jelez. Egyrészt azt, hogy nincsenek kronológiai határok: a folyóirat nem pusztán egyetlen korszakot jár körül, de a paleo-litikumtól a jelenkorig szélesre tárja képzeletbeli kapuit. Másrészt a cikkek témái az összes konti-nenst lefedik, nem pusztán Európát (és benne a Kárpát-medencét), így közlünk ázsiai, afrikai vagy épp amerikai tematikájú cikkeket is. Harmadrészt pedig nyíltan fordulunk a társtudományok felé, hiszen a régészet eredményei gyakran nem érthetőek a történeti, néprajzi, antropológiai, geológiai vagy épp a művészettörténeti kontextusok nélkül.

Ma már persze online felület nélkül nincs létjogosultsága nyomtatott magazint kiadni, ezért a Határtalan RÉGÉSZET-et támogató online felületeken további exkluzív tartalmakat, érdekessé-geket, s interaktív élményeket is biztosítunk a régészet világára nyitott, kíváncsi érdeklődőknek.

Fogadd hát őszinte, baráti invitálásunkat: Tarts velünk!

Fogas Ottó
Felélős kiadó

Felföldi Szabolcs
Főszerkesztő

◆ Címlapsztori	5
Európa sötét árnyai – A hunok.	5
Hun kori fejedelmi leletek Szeged-Nagyszéksősről.	10
A magyarországi hun üstök	14
◆ Kontextus	18
A hunok nyelvéről	18
A hun–magyar rokonságról	20
Intrika, szex és vallás a politika szolgálatában a kettészakadt Római Birodalomban	24
„Sokszínű” hunok – Fehér, vörös és kidarita hunok Közép-Ázsiában	28
Elnyomás vagy felemelkedés? – Germán népek a Hun Birodalom árnyékában	30
◆ Lelő-hely	35
A hun kor nagy túlélői: a szarmaták	35
Attila harcostársai” – Egy germán királyság a Kárpát-medence keleti felében: a gepidák (Kr. u. 454–567)	38
Gepida temető a Berettyó mentén	41
Női divat a hun korban	44
„Majd ha árny leszek, kísérek, ha koporsó, rejtelek” Koporsók a népvándorlás kori Kárpát-medencében	47
◆ „Fegyvert, s vitézt”	51
„...biztos és szörnyű fegyver volt a kezükben...” – A hunok ija	51
A hunok lovaik nyergében	54
A hunok áldozati tárgyairól egy új északkelet-magyarországi nyereglet kapcsán.	56
A hunok ostromtechnikája	58
◆ Kincsásás halottal	62
Attila temetése	62
Attila aranyai a pulykákban? – A szikáncsi kincslet	66
◆ Archeokaland	68
Fantasztikus utazás vikingekkel A chicagói Field Museum Vikings című tárlata	68
Minden, ami arany... – Kincsek a Móra Ferenc Múzeum trezorjából	72
Kréta anizsz	76
Régészeti világörökségünk bélyegeken.	79
◆ Helló tudomány!	82
A magyarországi hun kori régészeti kutatás három kiemelkedő alakja: Alföldi András, Fettich Nándor és Bóna István	82
Műhelytitkok a restaurátor műhelyéből.	85
A magyar régészet élő történelme: a 101 éves Patay Pál nógrádi évei	88
◆ Mizújs?	90
Rövid hírek a világból	90
◆ Blogoló	93
„Para” – Egy régészlány ijedelmei Csábrág várában.	93
◆ „Indiana Jones és barátai”	95
Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember	95
Kódfejtés	96
Indiana Jones asztala	97
Recept.	98

